

mányt markáns képviselői, azok tudományos-közéleti szerepvállalása tehetett nemzetközileg is széles körben ismertté (ritka esetben valóban világhírűvé). A földrajz esetében 1945 előtt ilyen, legalábbis Európaszerte ismert szakembernek számított Lóczy Lajos, Teleki Pál és Cholnoky Jenő. A szocialista időszakban a honi földrajz külföldi hírnevét tehetségüknek, nemzetközi aktivitásuknak köszönhetően Enyedi György, Jakucs László és Pécsi Márton öregbítették. A magyar földrajz külhoni presztízse napjainkban is az akadémiai kutatóintézetekben (FKI, RKK) és felsőoktatási munkahelyeken dolgozó geográfusok szakmai nagyságától, tehetségétől, idegen nyelvű publikációs tevékenységétől, nemzetközi aktivitásától függ. Természetesen, szükség van a többi hajdani szocialista országhoz hasonlóan a négy évtizedes „bezártság” után az európai, sőt globális jelenlétünk növelésére, melynek záloga az angol nyelvű publikációs tevékenység, a nemzetközi kapcsolati háló kiépítésének fokozása. E tekintetben a „zászlóshajónak” példamutató szerepet kell játszania. Erre való tekintettel a közelmúltban és jelenleg is egyre inkább fokozzuk idegen nyelvű és makroregionális kitekintésű publikációs tevékenységünket (például angol nyelvű atlaszszorozat kiadása: *South Eastern Europe in Maps, Ukraine in Maps, Hungary in Maps*, az intézeti szakfolyóirat angol nyelvre való átállítása: *Hungarian Geographical Bulletin*, az új, magyar–angol nyelvű, analóg és digitális nemzeti atlaszunk előkészítése). Összességében az a véleményem, hogy a honi geográfiának egyre több olyan nagyformátumú szakembert kell „kitermelnie”, aki képes egyre több, magas színvonalú, globálisan (vagy legalább kontinentálisan) is hasznosítható, hazánkat és nemzetünket is népszerűsítő kutatási eredményt a világgal megismertetni.

Milyen nemzetközi kutatásokban vesznek részt, illetve Önnek vannak-e ilyen tervei?

Számos nemzetközi kutatási együttműködésünk közül a talaj- és felszíni vízvédelem, illetve a talajművelés kapcsolatát, a tájdegradáció alakulását kutató SOWAP- (EU), a kreatív tudásszint növelésének az európai nagyvárosi régiók versenyképességének javításában játszott szerepét kutató ACRE- (EU), a fővárosi 19. századi lakónegyedek revitalizálásával kapcsolatos MTA–DFG-projekt, a Kárpát-medencei, etnikai- és államhatár közeli szomszédsági kapcsolatokat, etnikai térszerkezeti változásokat vizsgáló SefoNe (EU), a délszláv háború okozta migráció hosszú távú hatása- it és a migránsok magyarországi és szerbiai integrációja mintázatait vizsgáló IMIG (SNSF) emelhető ki. Elbírálás alatt álló, jövőbeli nemzetközi projektjeink közül megemlíteném még a természeti erőforrásokat kutató ALLEGRO-t, a gyógynövények, a talaj-, víz- és környezetvédelem, a környezetbarát fenntartható fejlődés, a tájdegradáció és az elszivatagosodás kapcsolatát vizsgáló RADIX-ot, továbbá a „Cohesive Europe”-ot, mely európai nagyvárosi mintaterületek példáján a lokális jóléti intézményrendszer hatékonyságát vizsgálná a társadalmi kirekesztés elleni küzdelemben, a SUQUA-t, mely a hazai és a nemzetközi élelmiszergazdaság fenntarthatósági aspektusait értékelné többek között a lakosság foglalkoztatása, identitása, a településmarketing és a turizmus szempontjából.

Hogyan alakul majd a kutatások értékelése, túl azon, hogy itt bevételi „mérőszámok” is beszélnek, de nyilván nemcsak azok?

Nyilván itt a kutatók munkájának intézeti szintű értékelésére gondol. A teljesítmény mérése az adott kutató életkorához, tudomá-

nyos beosztásához, érvényes munkaszerződéséhez és munkatervéhez viszonyítva történik. Alapvető szempont, hogy az adott „szellemi végtermék” alapvető kutatások esetében mennyiben gazdagította a (mi esetünkben a földrajz-) tudományt, alkalmazott kutatások terén mennyiben állított elő nemzetgazdasági hasznot, szolgált nemzetpolitikai célokat, össztársadalmi érdekeket. Általános (mennyiségi és minőségi) mérőszám a publikációs tevékenység milyensége, a többnyire független hivatkozásokban testet öltő tudományos (hazai és nemzetközi) visszhang, melyeket tekintve az FKI szintén az MTA élvonalában van (publikáció/kutató mutatója az FKI esetében 6,2; az MTA átlagánál 2,8). A minőségi publikációs tevékenység fokozása, a tudományos minősítésben való előrehaladás, vagy akár a kutatási eredményeknek a felsőoktatásban való kamatoztatása mellett az elmúlt két évtized piaccgazdasági viszonyai, nehéz gazdasági körülményei közepette fontos elvárás, különösen a vezető kutatók felé, hogy legalább jövedelmükkel arányosan vegyenek részt a közteherviselésben, hazai és külföldi pályázati, megbízási források kiaknázásában.

Hogyan jelenhetne meg az intézet hangsúlyosabban a médiában, hiszen súlyához képest csekély mértékben van jelen...?

Körösényi Andrással, a Politikai Tudományok Intézetének igazgatójával Sipos Júlia beszélget

Nem könnyű meghúzni a határt a napi politikai elemzés, a kommentár és a politikatudomány között. Ön hogyan tervezi ennek a megvalósítását? Milyen módszerekkel, eszközökkel, főleg ebben a kis országban, ahol ezek a szerepek nemegyszer összeesúsznak?

A földrajz a „tér tudományaként”, jellegéből eredően egyformán kötődik a természet- és társadalomtudományokhoz, melyek között egy és oszthatatlan diszciplínaként az összekötő kapocs, a híd szerepét játssza. Ezzel függ össze a hon- és nemzetismeretben (például a történet-, nyelv-, irodalom-, néprajztudománnyal együtt) játszott meghatározó szerepe, melynek köszönhetően szokás világszerte az ún. „nemzeti” (nálunk a „hungarikum”) tudományok közé sorolni. Ezen helyzetéhez és össztársadalmi feladataihoz képest valóban ma már drámaian csekély a súlya a közoktatásban, a versengő tudományok között alig észrevehető a médiában. E megállapítás igaz intézményi szintre vetítve az FKI-ra vonatkozólag is – annak ellenére, hogy a honi földrajzok immár több mint egy évszázada folyamatosan törekednek az írott (és újabban elektronikus) sajtóban való szereplésre, a tudományos népszerűsítésben való részvételre. A mai helyzeten a földrajztudomány karizmatikus személyiségeinek és az FKI vezető kutatóinak fokozottabb médiaszereplése, a médiához kötődő kapcsolataik kiszélesítése, a kiemelkedő társadalmi hasznosságú kutatási eredmények, kiadványok (például: atlaszok, könyvek, térképek, CD-ROM-ok) lényegesen szélesebb körben való terjesztése változtathatna.

Úgy látom, hogy a határok elvileg és szakmailag világosak, noha Magyarországon kétségtelenül sok kolléga esetében összeesúsznak ezek az eltérő műfajok, szerepek. Épp ennek a következménye, hogy az értelmiségi és a tágabb közvéleményben is mindmáig nem

kellően tisztázott a politikatudomány szerepe, mibenléte. Az Akadémia politikatudományal foglalkozó intézetének főszerepet kell játszania abban, hogy ezek a határok világossá váljanak, azaz elváljon egymástól a politikatudomány és a napi politikai elemzés vagy kommentár. Mindkettőnek fontos társadalmi szerepe van, de itt az Akadémia intézetében nekünk – a tudományos kutatás színvonalának növelése érdekében – a politikatudomány határait kell erőteljesebben meghúznunk. Nem vagyunk sem politikai elemző, sem *think tank* intézet – ilyen több tucat alakult az elmúlt évtizedben Budapesten (Századvég, Demosz, Nézőpont, Political Capital, Vision Politics, Budapest Intézet stb.) Nem pártoknak és nem is piaci megrendelők megbízásaiból dolgozunk. Mint a tudományterület egyetlen akadémiai intézete, feladatunk politikatudományi kutatások folytatása és a hazai politikatudomány fejlesztése. Elsősorban az alapkutatás és csak másodsorban – ezekhez kapcsolódó és illeszkedő – alkalmazott kutatás. Ebből persze az is következik, hogy az intézet jelenlegi kutatói között vannak, akiknek nem itt, hanem elemző cégeknél, pártoknál, vagy a politikai sajtóban van a helyük. A kutatók egy másik, markáns csoportja jelen van a nemzetközi tudományos életben is kutatási részvétellel, konferenciákon, publikációival vagy éppen oktató munkájával – az intézet jövőbeni fejlesztését elsősorban rájuk szeretném alapozni.

Nem kevésbé kemény feladat a kormányzati teljesítmény értékelése, a demokratikus kormányzáshoz kapcsolódó kérdésekkel való foglalatosság. Vannak-e erre konkrét tervei? Módszertani vagy szervezeti elképzelései ennek megvalósításához? Hiszen olyan tudományos környezetet kell teremtenie

az intézetben, ahol a kutatói függetlenség meg sem kérdőjelezhető.

A kormányzati teljesítménynek és a demokratikus elszámoltatás hatékonyságának a politikatudomány eszközeivel való megragadása nagy kihívás. A hazai politikatudomány figyelmének középpontjában az elmúlt tizenöt-husz évben elsősorban a pártok, a választási kampány és a választók politikai preferenciáinak kutatása állt. A másik nagy kutatási terület a kormányzati intézményrendszer és annak működése volt. De ritkán tették fel azt a kérdést, hogy mivégre is a demokrácia, azaz van-e kapcsolat, illetve milyen a kapcsolat a választói preferenciák, a különböző társadalmi és érdekcsoportok törekvései és a kormányzati politika között. Komoly kutatás nem foglalkozott azzal, mennyire érzékeny a kormánypolitika a választók és érdekcsoportok nyomására. Milyen határfokkal működik a kormányzat elszámoltatása? Milyen a kapcsolat a kormánypolitika, a kormányzati teljesítmény és a szavazói viselkedés között? Az intézet jövőbeli kutatási témái között az egyik prioritásnak tekintem ezeket a kérdéseket.

A kérdésének második fele fontos területre visz. Egy akadémiai intézetnek – ellentétben a különböző pártokhoz kötődő intézetektől vagy a piaci megrendelőknek dolgozó elemző cégektől – természetesen nagyobb függetlenséggel kell rendelkeznie a politikai vagy a piaci igényekkel szemben. Én ebben a tekintetben weberianus vagyok, és ezért fontosnak tartom a tudományos kutatás ilyen értelemben vett függetlenségét és a kutatói ethosz megerősítését. Mindez azonban nem jelenti a tudományos értékelési rendszertől való függetlenséget, éppen ellenkezőleg. Vannak kutatók, akik a közalkalmazotti státusuk kényelmes védettségét élvezve a szakma és az

MTA tudományos teljesítményértékelési rendszerétől is függetlennek tekintik magukat – ez elfogadhatatlan számomra. Mások számára az akadémiai és a nemzetközi értékelési rendszer viszont teljesen természetes, ami igen biztató a jövőre nézve.

Vannak-e arra nézve körvonalazott tervei, hogyan kapcsolódják bele a PTI erőteljesebben a nemzetközi tudományos életbe?

A nemzetközi tudományos életbe való erőteljesebb bekapcsolódást valóban az egyik prioritásnak tekintem. Ösztönözni szeretném, és egyben követelménnyé is tenni a nemzetközi publikációs tevékenységet, amit eddig csak az intézet kutatóinak kicsiny része végzett. Ezen változtatni szeretnék. Nemzetközi publikációk, különösen rangosabb folyóiratokban, illetve kiadóknál persze nem teremnek maguktól. Ennek alapja a nemzetközi tudományosság színvonalán végzett kutatómunka, rangos nemzetközi konferenciákon és *workshop*okon való rendszeres szereplés és az uniós és más nemzetközi kutatási projektekbe való bekapcsolódás. Az utóbbi tekintetben a PTI nem áll rosszul, épp ellenkezőleg! Egy sor fontos nemzetközi kutatási projektben részt vesz, így például a European Social Survey, az igazságszolgáltatással szembeni bizalommal vagy a háztartások energiaigényének csökkentésével foglalkozó FP-7-es projektek és egyebek. Sajnos ez a tevékenység csak a munkatársak egyik részét jellemzi. Másik részük ezt nem ambicionálta, sokan megelégedtek a „hazai vizekkel”, ami az igénytelenséget, közepszerűséget erősíti, ugyanis komoly szakmai visszajelzés, kontroll egy ilyen kis országban, ahol egy-egy szakterületnek jó, ha két-három specialistája van, nem alakulhat ki. A nemzetközi tudományos életbe való bekapcsolódás ezért a jövőben nem a kutatók

egyéni választásától, ambícióitól függ, hanem intézeti prioritás, mindenki számára érvényes követelmény.

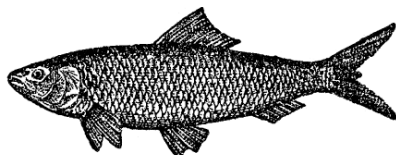
Ön felvetette azt a problémát, hogy a Közép-Kelet-Európával kapcsolatos, posztkommunista országokban zajló politikatudományi kutatások nem elégségesek. Mire gondolt? Milyen irányokra, kutatási tervekre? Mentalitástörténet vagy gazdaságtörténet, szóval nyilván együtt kíván kutatni más tudományokkal, hiszen a politikatudomány is ölelkezik a szociálpszichológiától kezdve a kulturális antropológiával... Ön hol és milyen együttműködéseket tervez?

Bár ezen a területen még nincsenek konkrét terveink, hiszen nem „régiootanulmányokkal” foglalkozó intézet vagyunk, nagyon fontosnak tartom ezt a kérdést. Elsősorban arra szerettem volna felhívni a figyelmet, hogy a hazai politikatudományi kutatások, és a PTI-ben folyó kutatások regionális megoszlása is teljesen esetlegesen alakult. Miközben egy-egy tengerentúli országcsoporttal foglalkoznak kutatók, nincsenek olyan kutatások, amelyek fókuszában a kelet-közép európai posztkommunista országok állnának. Ez számomra nagyon meglepő tapasztalat volt, és teljesen hibás orientációnak tartom. Közép- és hosszú távon ezen változtatni kell: mind a kutatási témákban, mind a kutatási együttműködés területén nagyobb hangsúlyt kell adnunk a kelet-közép-európai térségnek.

Az eddigi, mégoly széttagoltan folyó politikatudományi kutatásokra azért valamilyen módon alapoznak-e, vagy az origótól indulna a munka?

Valóban túlságosan széttagolt az intézet kutatási profilja, ezért újra kell gondolni a kutatási irányokat, is ki kell jelölni a prioritásokat.

Természetesen az egyik kiindulópontot a korábbi években kialakult kutatási irányok jelentik, hiszen azok jelentős része sikerrel folytatható, még ha nem is mindegyik. Az eddigi, itthon és nemzetközileg is elismert eredményeket adó kutatási irányok, az intézetben meglévő komparatív előnyök, a társadalmi hasznosság, valamint a hazai politikatudomány fejlődésében az intézetre háruló szerep együttesen határozza meg, hogy a kutatási prioritások újrafogalmazásában milyen irányba kell fordulnunk, mit kell erősíteniünk is miről kell lemondanunk.



Milyen értékelési rendszerben dolgoznak majd a kutatók, tudományos fokozat stb.? Miben mérik majd az intézet sikerét?

Az Akadémia intézeteinek munkáját jól ismert módon értékelik. A jövőben ehhez igazodik a mi belső, az egyes kutatók teljesítményére vonatkozó értékelési rendszerünk is – nagyobb mértékben, mint eddig. Nagyobb súlyt kap az intézeti prioritást élvező kutatási programokban való részvétel, az eredmények nemzetközi elismertetése és rangos fórumokon történő publikálása.

Megemlékezés

Csetri Elek professzor 2010. január 24-én, a tél egyik leghidegebb napján is elindult szokásos túrájára, mint évtizedeken át minden vasárnap, mert a természettel hétről hétre megújuló bensőséges kapcsolata, az éles hegyi levegő, az erdélyi tájak zord szépsége viszonylagossá oldotta a romániai kisebbségi lét roppant terheit. A bevégeztség átrendezi az időt. Történetfelfogásának titkát fél évszázaddal ezelőtt itt, a bükkerdő mellett egy váratlan kérdése árulta el 1957 egyik vasárnapi délutánján. Jakó Zsigmonddal együtt itt, Kolozsvár fölött, a Feleki-tetőn Erdély történetéről beszélgettünk meg a forradalomról, és hirtelen azt akarta tudni, ami ma már drámaian időszerű: „a magyarországi családok hány gyermeket nevelnek.”

Történet szemléletében mindvégig a jövő adott értelmet a lefutott időnek, a folyamatosság a közelebbi és a távolabbi múltnak. A második világháború után indult történetíró nemzedék egyik meghatározó személyisége a magyar Bolyai Tudományegyetemen, ahol 1947-ben diplomát szerzett, a nagybányai, marosvásárhelyi középiskolai tanítás után 1949-ben tanári pályáját megkezdte, és 1959-ben átélte Babeş–Bolyai Egyetem megalakítását, ahol hivatali kötelességéből egyetemes



CSETRI ELEK

1924–2010

történetet tanított. Közben mindvégig Erdély XVII–XIX. századi történetét kutatta. Ily módon előadásiban és műveiben egyaránt érzékeltethette az európai és az erdélyi fejlődés kölcsönös összefüggését.

Mesterétől, Kelemen Lajostól megtanulta, hogyan lehet a tudományt a mélypont viszonyai között is magas színvonalon szolgálni, s a levéltári anyag csak a térség és az idő széles koordinátáján, eredeti szerves egységében értelmezhető. Az előtte járó pályatárs, Szabó T. Attila

pedig azt példázta számára, hogy mostoha körülmények ellenére is megszületnek a tudomány nagyszabású teljesítményei, mert a legtöbb mindig az emberen múlik.

Csetri Elek legjobb alkotó éveit olyan időkre estek, amikor a diktatúra minden területen korlátozta a kutatás szabadságát, s külföldi szakirodalmat román akadémikus is csak évente egy kötetet rendelhetett. Ám ha politikátörténetet nem is művelhetett, a forráskiadás, a gazdaság- és a művelődés történetjének területén maradandót alkotott.

Ügyelt rá, hogy az emlékiratok, naplók, levelezések sorában a politika is megszólaljon. *Fegyver alatt* címmel közzétett Wass Pál 1848-as honvédszázados emlékirata hiteles